

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrda (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

ADABIYOT DARSLARIDA O'QUVCHILARNING REFLEKSIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH (E. SETON-TOMPSONNING "LOBO" HIKOYASI MISOLIDA)

Muallif: Qobilova Yorqinoy Hosilovna

E-mail: yorqinoyqobilova2@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada adabiyot darslarida o'quvchilarning refleksiv qobiliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy metodikasi E. Seton-Tompsonning "Lobo" hikoyasi misolida yoritilgan. Tadqiqotda J. Dyui, D. Shyon, D. Kolb va G. Gibbs g'oyalariga tayangan holda uch bosqichli (dars oldi, dars jarayoni, dars keyin) refleksiv o'qish modeli taklif etilgan. Hikoyaning refleksiv imkoniyatlari tahlil qilinib, ularga mos savollar va topshiriqlar tizimi ishlab chiqilgan. Natijalar taklif etilgan model o'quvchilarning matnni tushunish, o'z nuqtai nazarini anglash va qadriyatlarini baholash ko'nikmalarini oshirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: refleksiya, refleksiv qobiliyat, adabiyot darsi, "Lobo", Seton-Tompson, refleksiv kundalik, tanqidiy fikrlash.

РАЗВИТИЕ РЕФЛЕКСИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ (НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗА Э. СЕТОН-ТОМПСОНА «ЛОБО»)

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы и практическая методика развития рефлексивных способностей учащихся на уроках литературы на примере рассказа Э. Сетон-Томпсона «Лобо». Опираясь на идеи Дж. Дьюи, Д. Шёна, Д. Колба и Г. Гиббса, предложена трёхэтапная модель рефлексивного чтения (до урока, на уроке, после урока). Проанализирован рефлексивный потенциал рассказа и разработана система вопросов и заданий. Результаты показывают, что модель способствует развитию умений понимать текст, осознавать собственную позицию и оценивать ценности.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивные способности, урок литературы, «Лобо», Сетон-Томпсон, рефлексивный дневник, критическое мышление.

DEVELOPING STUDENTS' REFLECTIVE ABILITIES IN LITERATURE LESSONS (USING E. SETON-THOMPSON'S STORY "LOBO" AS AN EXAMPLE)

Abstract. The article examines the theoretical foundations and practical methodology of developing students' reflective ability in literature lessons, using E. Seton-Thompson's story "Lobo" as a case. Drawing on the ideas of J. Dewey, D. Schön, D. Kolb and G. Gibbs, a three-stage reflective reading model (pre-lesson, in-lesson, post-lesson) is proposed. The reflective potential of the story is analysed and a system of questions and tasks is developed. The results indicate that the model supports students' skills of comprehending a text, recognising their own position and evaluating values.

Keywords: reflection, reflective ability, literature lesson, "Lobo", Seton-Thompson, reflective journal, critical thinking.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim o'quvchidan tayyor bilimni yodlashni emas, balki o'z fikrlash jarayonini kuzatish, baholash va yo'naltira olishni talab qiladi. Bu qobiliyat pedagogika va psixologiyada **refleksiya** deb ataladi. Refleksiv qobiliyat o'quvchining nimani, nima uchun va qanday o'rganganini anglashi, o'z xulosalarini qayta ko'rib chiqishi hamda boshqa nuqtai nazarlarni qabul qila olishini ta'minlaydi.

Adabiyot darslari refleksiyani rivojlantirish uchun eng qulay muhitlardan biridir, chunki badiiy asar o'quvchini qahramonlar tanloviga, axloqiy dilemmalarga va o'z qadriyatlarini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Biroq amaliyotda adabiyot darslari ko'pincha syujetni qayta hikoyalash, qahramonlarni tavsiflash va tayyor xulosani yodlash bilan cheklanadi. Natijada o'quvchi asar bilan shaxsiy munosabatga kirishmaydi va refleksiv ko'nikmalar yetarlicha shakllanmaydi.

Refleksiv fikrlash tushunchasi J. Dyuning "Qanday qilib biz fikrlaymiz" asarida tajribani faol va ongli o'ylab chiqish sifatida asoslangan. D. Shyon "harakat ichidagi refleksiya" va "harakatdan keyingi refleksiya" tushunchalarini ajratgan. D. Kolbning tajribaviy o'qish jarayoni (tajriba, kuzatish, umumlashtirish, qo'llash) va G. Gibbsning olti bosqichli reflektiv nazaryasi (tavsif, his-tuyg'ular, baholash, tahlil, xulosa, harakat rejasi) reflektiv o'qitishning amaliy asosini tashkil etadi. Adabiyotni o'qitish nuqtai nazaridan buyuk yozuvchimiz Abdulla Qahhorning so'zni qanday qo'llash kerakligi, hikoyada aks etgan voqeaning jonli timsolini ko'rishimiz mumkin.

NEGA AYNAN "LOBO" HIKOYASI? Ernest Seton-Tompsonning "Men tanigan yovvoyi hayvonlar" to'plamiga kiruvchi "Lobo" hikoyasi o'quvchilarda refleksiv qobiliyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan tadqiqot uchun bir necha jihatdan qulay badiiy asar hisoblanadi:

A) Hikoya Karrumpo vodiysining "qirol" bo'lgan bo'ri Lobo va uni qo'lga olishga urinayotgan muallif-ovchi o'rtasidagi ziddiyat asosida qurilgan. Bu holat o'quvchilarga qahramonlarning xatti-harakatlari, motivlari va qarorlarini tahlil qilish imkonini beradi.

B) Hikoya bayonchisi o'z harakatlari va munosabatlarini qayta baholaydi. Ushbu jihat o'quvchilarda o'z fikrlari va qarashlarini tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish uchun metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

C) Blankaning o'limi va Loboning tuzoqqa tushishi o'quvchilarda kuchli hissiy kechinmalarni yuzaga keltirishi mumkin. Bu esa Gibbsning reflektiv siklidagi hissiyotlarni anglash va tahlil qilish bosqichlarini amalga oshirish uchun imkoniyat yaratadi.

D) Hikoya inson va tabiat munosabatlari, adolat, shafqat, sadoqat va mas'uliyat kabi qadriyatlar yuzasidan munozara tashkil etish hamda o'quvchilarning axloqiy qarashlarini qayta ko'rib chiqishiga yordam beradi.

E) Hikoyaning 7-sinf adabiyot darsligida o'rganilishi uchun ajratilgan soatlar soni va darslikdagi maqomi tadqiqotning amaliy imkoniyatlarini belgilashda muhim omil hisoblanadi. Agar tegishli darslikda hikoyani o'rganish uchun to'rt soat ajratilgani tasdiqlansa, ushbu ma'lumot tadqiqotda asos sifatida keltirilishi mumkin.

TADQIQOT MUAMMOSI. Adabiyot darslarida o'quvchilarning refleksiv qobiliyatini maqsadli rivojlantirish uchun "Lobo" hikoyasi misolida badiiy matnning didaktik va tarbiyaviy imkoniyatlaridan qanday foydalanish mumkin?

TADQIQOT MAQSADI. Ernest Seton-Tompsonning "Lobo" hikoyasi asosida o'quvchilarning refleksiv qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik modelni ishlab chiqish va uning samaradorligini pedagogik tajriba-sinov orqali baholash.

TADQIQOT VAZIFALARI. O'quvchilarning hayvonlarni parvarishlash bo'yicha shaxsiy tajribalarini aniqlash hamda ularning hayvonlar haqidagi dastlabki tasavvurlarini o'rganish. Refleksiya va refleksiv qobiliyat tushunchalarining mazmun-mohiyatini nazariy jihatdan tahlil qilish. "Lobo" hikoyasining o'quvchilarda refleksiv qobiliyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi badiiy, hissiy va tarbiyaviy imkoniyatlarini aniqlash. Badiiy matn bilan ishlashga asoslangan uch bosqichli metodik modelni ishlab chiqish.

O'quvchilarning refleksiv qobiliyatini baholash mezonlari va ko'rsatkichlarini belgilash.

Ishlab chiqilgan metodik modelni pedagogik tajriba-sinovdan o'tkazish va olingan natijalarni tahlil qilish.

TADQIQOT GIPOTEZASI. Agar adabiyot darslarida badiiy matn bilan ishlash jarayoni refleksiv savollar, turli nuqtai nazarlarni taqqoslash, rolli munozaralar va refleksiv kundalik yuritish kabi metodlar bilan tizimli ravishda boyitilsa, o'quvchilarning refleksiv qobiliyati an'anaviy o'qitish usullari qo'llaniladigan sharoitga nisbatan samaraliroq rivojlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

1. Tadqiqot dizayni Tadqiqot pedagogik tajriba-sinov shaklida tashkil etildi. Unda tajriba va nazorat guruhleri ishtirok etdi. Tadqiqotning nazariy bosqichida tahlil, qiyosiy tahlil va kontent-tahlil usullaridan foydalanildi. Amaliy bosqichda esa pedagogik kuzatish, so'rovnoma, yozma refleksiv kundalik va statistik tahlil usullari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarning badiiy matnni tushunish, o'z fikrlarini asoslash, voqealarga turli nuqtai nazardan yondashish hamda dastlabki qarashlarini qayta baholash ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratildi.

2. Tadqiqot ishtirokchilari Tadqiqot Namangan shahridagi 37-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining 7-"A", 7-"B" va 7-"G" sinflari o'quvchilari ishtirokida tashkil etildi. Tajriba guruhida 18 nafar, nazorat guruhida esa 5 nafar o'quvchi qatnashdi. *Izoh: nazorat guruhidagi o'quvchilar soni dastlabki ma'lumotlar asosida qayta tekshirilishi lozim. Agar bu raqamlar to'g'ri bo'lsa, guruhlar hajmidagi farq tadqiqot natijalarini statistik talqin qilishda hisobga olinishi kerak.*

3. Tadqiqot materiali Tadqiqot materiali sifatida Ernest Seton-Tompsonning "Men tanigan yovvoyi hayvonlar" to'plamiga kiruvchi "Lobo" hikoyasining o'zbek tilidagi tarjimasidan foydalanildi.

4. Tajriba guruhida qo'llanilgan metodik model Tajriba guruhida hikoyani o'rganish jarayoni uch bosqich asosida tashkil etildi. 1-bosqich. Darsga tayyorgarlik va dastlabki qarashlarni faollashtirish

Ushbu bosqichda o'quvchilarning bo'ri va boshqa yovvoyi hayvonlar haqidagi dastlabki tasavvurlari aniqlanadi. Buning uchun quyidagi savol beriladi: "Bo'ri haqida nimalarni bilaman va u haqida qanday fikrdaman?" O'quvchilar savolga qisqa yozma javob beradilar. Shuningdek, ulardan uyda yoki boshqa sharoitda qaysi hayvonni parvarishlagani, hayvonlar bilan bog'liq qanday tajribaga ega ekani so'raladi. Mazkur faoliyat o'quvchilarning avvalgi bilimlari, shaxsiy tajribasi va dastlabki munosabatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Ushbu javoblar dars yakunida bildirilgan fikrlar bilan taqqoslash uchun saqlab qo'yiladi. 2-bosqich. Badiiy matn bilan refleksiv ishlash Hikoya mazmunan bir necha qismlarga ajratilgan holda o'qiladi. Har bir qismdan so'ng o'quvchilarga voqealar, qahramonlarning xatti-harakatlari va qarorlari yuzasidan refleksiv savollar beriladi. Ushbu bosqichda quyidagi metodlardan foydalaniladi:

1. "Ikki nuqtai nazar" jadvali. O'quvchilar Seton va Lobo pozitsiyalarini taqqoslaydilar. Ularning maqsadlari, qarorlari, his-tuyg'ulari va xatti-harakatlariga matndan dalillar keltirgan holda baho beradilar.

2. "Fikr yo'lagi" metodi. Qahramon muhim qaror qabul qilishidan oldin o'quvchilar uning o'rnida bo'lganlarida qanday yo'l tutishlarini izohlaydilar. So'ngra qahramonning haqiqiy qarori bilan o'z fikrlarini taqqoslaydilar.

3. "Vijdon sudi" metodi. O'quvchilar turli rollarni bajaradilar: Loboning xatti-harakatlarini tahlil qiluvchi ishtirokchi, ovchining qarorlarini baholovchi ishtirokchi, tabiat himoyachisi va xolis kuzatuvchi. Munozara davomida har bir ishtirokchi o'z pozitsiyasini dalillar bilan asoslaydi.

4. Gibbs reflektiv sikli asosidagi savollar. O'quvchilarning voqeani tasvirlash, his-tuyg'ularini anglash, vaziyatni baholash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va kelgusidagi harakatlarini rejalashtirish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Gibbs reflektiv siklining asosiy bosqichlari quyidagilardan iborat:

Tavsif: Hikoyada nima sodir bo'ldi?

His-tuyg'ular: Voqealar sizda qanday hislarni uyg'otdi?

Baholash: Qahramonlarning xatti-harakatlarida qanday ijobiy va salbiy jihatlar bor?

Tahlil: Nima uchun qahramonlar aynan shunday yo'l tutdilar?

Xulosa: Ushbu voqealardan qanday saboq olish mumkin?

Harakat rejasi: Shunga o'xshash vaziyatda o'zingiz qanday yo'l tutgan bo'lardingiz?

3-bosqich. Refleksiya va qayta anglash

Dars yakunida o'quvchilar reflektiv kundalik yuritadilar. Unda quyidagi savollarga javob yozadilar:

Dars boshida Lobo va bo'rilar haqida qanday fikrda edim?

Hikoyani o'rgangach, qaysi fikrlarim o'zgardi?

Fikrimning o'zgarishiga qaysi voqea yoki dalil sabab bo'ldi?

Hikoyadagi qaysi qahramonning pozitsiyasini yaxshiroq tushuna boshladim? Nima uchun?

Ushbu hikoyadan hayotim uchun qanday xulosa chiqardim?

Shunga o'xshash vaziyatga duch kelsam, qanday qaror qabul qilaman?

O'quvchilarning dars boshidagi dastlabki javoblari bilan dars yakunidagi reflektiv yozuvlari taqqoslanadi. Bunda o'z qarashlarini qayta ko'rib chiqish, fikrini dalillar bilan asoslash va xulosa chiqarish ko'nikmalaridagi o'zgarishlar aniqlanadi.

5. Nazorat guruhida ta'lim jarayonini tashkil etish

Nazorat guruhida "Lobo" hikoyasi an'anaviy o'qitish usullari asosida o'rganildi. Bunda matnni o'qish, uning mazmunini qayta hikoya qilish, qahramonlarga tavsif berish va darslikdagi savollarga javob berish usullaridan foydalanildi.

Tajriba va nazorat guruhlarida o'quvchilarning reflektiv qobiliyatini baholash uchun bir xil mezonlar hamda imkon qadar bir xil sharoitlardan foydalanish ko'zda tutildi.

6. O'lchov vositalari va baholash mezonlari

O'quvchilarning reflektiv qobiliyati to'rtta mezon asosida, har bir mezon bo'yicha 0–3 ball oralig'ida baholandi. Umumiy maksimal natija 12 ballni tashkil etdi.

- M1. Matnni tushunish va fikrni asoslash.** O'quvchining matn mazmunini tushunishi, o'z fikrini hikoyadan olingan dalillar bilan izohlashi baholanadi.
- M2. Nuqtai nazarni o'zgartirish.** O'quvchining voqealarni Lobo, Seton yoki boshqa qahramon pozitsiyasidan ko'rib chiqishi va turli qarashlarni taqqoslashi baholanadi.
- M3. Dastlabki qarashlarni qayta ko'rib chiqish.** O'quvchining avvalgi fikrlarini tahlil qilishi, ularning qaysi jihatlari o'zgarganini va nima sababdan o'zgarganini izohlashi baholanadi.
- M4. Qadriyatli xulosa va amaliy bog'liqlik.** O'quvchining hikoyadan axloqiy xulosa chiqarishi, inson va tabiat munosabatlariga baho berishi hamda xulosalarini hayotiy vaziyatlar bilan bog'lashi baholanadi.

Har bir mezon bo'yicha ballar quyidagi umumiy tavsif asosida belgilanadi: **0 ball:** ko'nikma namoyon bo'lmaydi yoki javob berilmaydi. **1 ball:** ko'nikma boshlang'ich darajada namoyon bo'ladi; javob yuzaki yoki dalilsiz. **2 ball:** ko'nikma yetarli darajada namoyon bo'ladi; javob asosan asoslangan, biroq tahlilda ayrim kamchiliklar mavjud. **3 ball:** ko'nikma yuqori darajada namoyon bo'ladi; javob mustaqil, izchil, dalillarga asoslangan va tahliliy xususiyatga ega. Shuningdek, o'quvchilarning o'z fikrlarini kuzatish va boshqa nuqtai nazarlarni tushunishga intilish darajasini aniqlash uchun besh balli Likert shkalasiga asoslangan so'rovnomadan foydalanildi. So'rovnomaga "Men o'z fikrlarimni tahlil qilaman" va "Boshqa fikrlarni tushunishga harakat qilaman" kabi bayonotlar kiritildi. Reflektiv kundaliklar uch nafar mutaxassis tomonidan mustaqil baholandi. Baholovchilar o'rtasidagi kelishuv darajasi tegishli statistik ko'rsatkich yordamida tekshirilishi ko'zda tutildi. Maqolada ushbu ko'rsatkichning aniq qiymati faqat real hisob-kitob natijasiga asoslanib keltiriladi.

NATIJALAR

3.1. Hikoyaning reflektiv imkoniyatlari tahlili

Kontent-tahlil natijasida hikoyaning asosiy epizodlari va ularga mos reflektiv topshiriqlar aniqlandi (1-jadval).

Epizod	Reflektiv savol	Rivojlanadigan ko'nikma
Lobo va uning to'dasining ayyorligi, zaharli yemni chetlab o'tishi	Nima uchun muallif dushmanini hurmat qila boshlaydi? Siz-chi?	Nuqtai nazarni o'zgartirish (M2)
Blankaning o'limi va uning jasadidan o'lja sifatida foydalanilishi	Bu epizod sizda qanday his-tuyg'u uyg'otdi? Nima uchun?	His-tuyg'uni anglash (Gibbs: his-tuyg'ular)
Loboning tuzoqqa tushishi	Muallifning qarori to'g'rimidi? Qaysi dalillar sizni shunday fikrga keltirdi?	Dalillash, baholash (M1)
Loboning oxirgi tuni, muallifning pushaymonlik hissi	Muallif nima uchun g'alabadan shod bo'lmadi? Bunday vaziyatda siz nima qilardingiz?	Qadriyatni anglash, harakat rejasi (M4)

1-jadval. "Lobo" hikoyasining reflektiv imkoniyatlari.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, hikoyaning kompozitsiyasi (g'alaba va shu bilan birga yo'qotish hissi) o'quvchini tayyor xulosadan emas, ichki munozaraga undaydi. Bu esa an'anaviy "muallif nima demoqchi?" savolidan farqli ravishda, "men nima deb o'ylayman va nima uchun?" savoliga o'tishga imkon beradi.

3.2. Tajriba-sinov natijalari

Eslatma: quyidagi jadvalga o'zingizning haqiqiy tajriba natijalaringiz kiritiladi.

Mezon	Tajriba guruhi (boshida)	Tajriba guruhi (oxirida)	Nazorat guruhi (boshida)	Nazorat guruhi (oxirida)
M1. Tushunish	4	6	6	8

Mezon	Tajriba guruhi (boshida)	Tajriba guruhi (oxirida)	Nazorat guruhi (boshida)	Nazorat guruhi (oxirida)
M2. Nuqtayi nazarni o'zgartirish	4	5	6	7
M3. O'z qarashlarini qayta ko'rish	3	5	7	7
M4. Qadriyat va harakat	4	5	6	7
Umumiy o'rtacha ball (15 dan)				

2-jadval. Refleksiv qobiliyat darajasining o'rtacha ko'rsatkichlari.

3- O'quvchilar ko'rsatgichi tobora oshganini ko'rish mumkin.

MUHOKAMA

Olingan natijalar reflektiv o'qitishning samaradorligi haqidagi nazariy qarashlarga mos keladi. Kolb va Gibbs modellari tajribani ongli qayta ishlash orqali o'rganish chuqurlashishini ko'rsatadi [3; 4]; "Lobo" hikoyasi esa bu jarayon uchun tayyor tajriba va his-tuyg'ular manbai vazifasini bajaradi. Rozenblat nazariyasiga ko'ra ma'no o'quvchi va matn o'rtasida shakllanadi [5], shu sababli o'quvchining shaxsiy javobini chiqarib tashlaydigan "to'g'ri javob" yondashuvi refleksiyaning cheklaydi. Taklif etilgan modelda esa o'quvchi javobi baholashning markaziga qo'yildi.

Muhim jihat: reflektiv savollar ketma-ketligi (tavsif, his-tuyg'u, baho, tahlil, xulosa, harakat) o'quvchini yuzaki taassurotdan asoslangan fikrga olib boradi. "Ikki nuqtai nazar" va "Vijdon sudi" usullari esa Vigotskiy ta'kidlagan ijtimoiy muloqot orqali fikrlashning rivojlanishini ta'minlaydi [6]. Hikoya ekologik axloq masalasini ham

ko'targanligi sababli, undagi reflektiv ish adabiyotni tabiatga munosabat tarbiyasi bilan bog'lash imkonini beradi.

Tadqiqotning cheklovlari. Tajriba cheklangan miqdordagi o'quvchilar va qisqa muddatda o'tkazildi; reflektiv yozuvlarni baholashda subyektivlik xavfi bor; natijalarni boshqa asarlar va sinflarda tekshirish zarur. Kelgusi tadqiqotlarda uzoq muddatli kuzatuv va boshqa badiiy matnlar bilan solishtirish maqsadga muvofiq.

XULOSA

1. Refleksiv qobiliyat adabiyot darslarida o'quvchining matnni tushunishi, o'z fikrini anglashi va qadriyatini xulosa chiqarishi bilan bog'liq ko'p qirrali ko'nikma sifatida rivojlantirilishi mumkin.
2. E. Seton-Tompsonning "Lobo" hikoyasi nuqtai nazar almashishi, kuchli his-tuyg'ular va axloqiy dilemma mavjudligi bilan reflektiv o'qish uchun samarali material hisoblanadi.
3. Uch bosqichli model (dars oldi, dars jarayoni, dars keyin), reflektiv savollar tizimi va reflektiv kundalik o'quvchi refleksiyasini tizimli rivojlantirish imkonini beradi.
4. Tavsiya: adabiyot o'qituvchilari darsda "muallif nima demoqchi?" savolidan tashqari, "men nima deb o'ylayman, nima uchun, va nima o'zgardi?" savollariga ham o'rin ajratishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. 7-sinf Adabiyot darsligi. Yangi nashr. Toshkent - 2022 Z. Mirzayeva, K. Jalilov
2. Seton E.T. Men tanigan yovvoyi hayvonlar. 1898
3. Shyon D.A. Reflektiv amaliyotchi: mutaxassislar harakat jarayonida qanday fikrlaydi. Nyu-York: Basic Books, 1983
4. Yoshlar bilan suhbat. Abdulla Qahhor. Akademnashr 2017 .
5. Yovvoyi yo'rg'a. E.S. Tompson. Tog'ay Murod tarjimasi . "Sharq" 1996.